

**A pszichológusokkal szembeni etikai panaszok
hivatalos és nem hivatalos elbírálása**

Forrás feldolgozása

Várkonyi Erika

2009

Dolgozatomban, a forrás munka feldolgozása alapján, példákat szeretnék bemutatni arra vonatkozóan, hogy a pszichológusi munka során milyen etikai problémák merültek fel. Az Amerikai Pszichológiai Társaság keretében működő Tudományos-szakmai Etikai és Magatartási Bizottság kidolgozta a Pszichológusok Etikai Normáit, a vizsgált esetek ezen normákban lefektetett valamelyik alapelvet sértették meg. Az 1979-ben átdolgozott Etikai Normák kilenc alapelvet tartalmaznak, az eseteírások az Etikai Bizottság által 1977 januárja és 1980 júniusa között vizsgált ügyeiből kerültek ki. Kiemelném, hogy az EB elsődleges célja minden esetben a nevelő szándék volt, és nem a vétséget elkövető büntetése. Az esetek többségében a Bizottság a tagot megróttá, figyelmeztette vagy felszólította szakmai magatartásának megváltoztatására, több évre nyúló ellenőrzést, szupervízió igénybevételét javasolta. Több ügy zárult le úgy, hogy nem történt megnyugtató megoldás, mert a bepanaszolt pszichológus inkább lemondott a Társaságbeli tagságáról.

A bemutatott esetek arra is rámutatnak, hogy egy-egy, az EB elé került ügy nem mindig csak egy alapelv megsértését jelenti, a problémás esetek egy részénél több alapelv érintettsége is megfigyelhető.

Az *1. alapelv* kimondja, hogy a gyakorló pszichológus felelősséggel tartozik munkája következményeiért, ez társadalmi felelősséget is jelent, hiszen tevékenységével mások életét befolyásolja. Az alapelv megsértése bizonyos esetekben két szakember között merül fel, példa erre egy viselkedéskutató és egy APA tag közötti vita, amikor a tag félrevezető módon állította be a közte és az Etikai Bizottság közötti kapcsolatot és ezzel megtévesztette a viselkedéskutatót a köztük fennálló vitában. Ennél súlyosabb vétségnek ítélem a másik esetet, amikor egy hölgy arra kért meg egy pszichológust, hogy küldje el neki a megjelenésre szánt cikkét, ami segítene volna őt peres ügyének lebonyolításában. A pszichológus relatíve magas áron kínálta az anyagot, valamint saját segítségét is felajánlotta, mint szakértő. A hölgy dühös levélbeli reagálását (nem kért a segítségből) a pszichológus súlyos emocionális problémaként diagnosztizálta és sürgős gyógykezelést javasolt. Az EB álláspontja szerint kifejezetten helytelen klinikai megfigyelést, pszichológiai értelmezést és terápiát ajánlani olyan személynek, akivel nem is találkozott, és aki azt nem is igényelte.

A *2. alapelv* a hozzáértésre, kompetenciára vonatkozik. Eszerint minden pszichológus közös felelőssége, az ügyfelek és a szakma egésze érdekében, a szakmai hozzáértés legmagasabb

követelményeinek fenntartása. Figyelemmel kell lenniük saját korlátaikra, a mindenkori normáknak megfelelő eljárásokat kell alkalmazniuk. Ebbe a kérdéskörbe általában olyan esetek tartoznak, amikor a pszichológus úgy ad ki írásos szakvéleményt, hogy a páciens nem vetette alá pszichológiai vizsgálatnak, vagy olyan minősítésben ad véleményt, amire képesítése alapján nem jogosult. Példaként említenék egy gyermek-odaítélési pert, ahol a bepanaszolt pszichológus úgy adott szakvéleményt az anya és gyermeke viszonyáról, hogy nem végezte el a gyermek pszichológiai vizsgálatát, a bíróságon úgy adott tanúvallomást, hogy azt csak hallomásra alapozta. Más esetben egy pszichológus írásos véleményben rögzítette, hogy az általa megvizsgált beteg nem szenved epilepsziában. Ezt viszont, az EB véleménye alapján nem tehetné volna meg, mivel nem rendelkezett sem kórházi gyakorlattal, sem klinikai szakképesítéssel. Ezért tevékenységét etikátlannak és a hivatásra nézve kártékonynak ítélték. Az alapelv külön kitér arra, hogy a pszichológusoknak ismernie kell a tesztvizsgálatokat, mérési eljárásokat és a validitási problémákat. Az ehhez kapcsolódó esetben a pszichológus nem tanácsolta a panaszos felelős beosztásban történő foglalkoztatását. Ezt a véleményét nem alapozta meg megfelelő teszteredményekkel, egy régebbi pszichiáter szakvélemény információit használta fel, amelyeket felülvizsgálat nélkül elfogadott. Munkáját szakszerűtlennek ítélték.

A 3. *alapelv* szerint a pszichológusnak hivatása gyakorlása közben tudatosan ügyelnie kell arra, hogy ne sértse meg annak a közösségnek a morális elvárásait és társadalmi törvényeit, amelyben dolgozik. Tudatában kell lennie, hogy magatartásuk befolyásolhatja kollégáik további lehetőségeit hivatásuk ellátásában. A vizsgált esetekben többféle etikátlan magatartásra látunk példákat: a pszichológus megpróbált kikezdeni ügyfelével, megbeszélte vele más kliensek problémáit, ill. egy másik szakember szemtelen hangnemben beszélt nőbetegeivel, a csoportterápiás foglalkozásokra kívülállót is beengedett, a terápiás foglalkozásokon szakmailag nem indokolt technikákat alkalmazott (csókolgatta és cirógatta betegeit), kollégáira lekicsinylő megjegyzéseket tett mások jelenlétében. Ezekben az esetekben az ellenőrzés megszervezése bizonyult célravezetőnek.

A 4. *alapelv* meghatározza a nyilvános megnyilatkozások formáit, kitér a hamis beállítások kérdéseire. Ennek értelmében a pszichológusnak kerülnie kell, hogy hamisan állítsa be saját képesítéseit, szakmai tapasztalatát, intézményi kapcsolatait, hirdetéseiben csak a Társaság által meghatározott adatokat szerepeltetheti. Ehhez az alapelvhez tartozott az eset, amikor az EB egy hirdetést túlzónak, fennhéjazónak és szakszerűtlennek ítélt. Egy másik hirdetésben a dohányzásról való végleges leszokás új pszichológiai módszereként hirdettek egy leszoktatási módszert, ez megalapozatlan volt és sértette az alapelvet. Más esetekben a doktori cím

jogosulatlan használatát vizsgálták, illetve egy pszichológus önmagát a munkacsoport vezetőjeként hirdette, pedig szolgáltatásait egyedül végezte és nem munkacsoport. Mindezt a szolgáltatást igénybevevők félrevezetésére alkalmasnak ítélte a Bizottság.

Az 5. *alapelv*ben a titoktartásról, nyilvánosság előtt tett kijelentésekről rendelkeznek. Eszerint az egyénről megszerzett információ megőrzése a pszichológus elsődleges kötelessége, ez alól csak pár, pontosan körvonalazott esetben lehet kivételt tenni. A nyilvánosság számára információt nyújtó pszichológus kijelentéseit mértéktartás és körültekintés kell, hogy jellemezze. Példaként említeném az esetet, amikor egy pszichológus egyszerre több szerepben lépett kapcsolatba kliensével, és ebből adódóan a személyes jellegű információkat a munkával kapcsolatosan kiszolgáltatta. Egy másik ügyel kapcsolatban újra megállapításra került, hogy iskolai vagy óvodai felmérések segítségével megállapított IQ-értékeket senkivel sem közlik, legfeljebb olyan gyakorlott pszichológussal, aki kellő hozzáértéssel tudja azokat értelmezni. A túlzó állítások publikálás céljára történő kiadását jól mutatja az eset, amikor egy újságban egy pszichológus közreműködésével megjelent főcím szerint „a telepátia segítségével megvalósítható a béke”. A Bizottság megállapította, hogy az APA-tagok felelőssége a tudományos attitűd fenntartása.

A 6. *alapelv* rendelkezik a fogyasztó érdekeiről. Ennek értelmében a pszichológus kötelessége tájékoztatni klienseit az alkalmazott eljárások céljáról és jellégéről, mindenekelőtt tájékoztatnia kell a résztvevőket arról, hogy részvételükről szabadon dönthetnek. A pszichológus minden erőfeszítést megtesz annak elkerülésére, hogy a klienssel kettős kapcsolatba kerüljön. A klienssel való szexuális kapcsolat etikátlan. Egy vizsgált esetben a beteg panaszt tett a szupervizor ellen, amikor hármásban tartottak ülést a terapeutával. A bejelentés szerint olyan durva megjegyzések hangzottak el, mint például „nem szeretném, ha az én betegem lenne”, „lopja az időnket”. A Bizottság ebben az esetben a szakmai érzékenységet és tudatosságot hiányolta a szupervizornál. A pszichológusi etika egyik legsúlyosabb megsértése a szexuális visszaélés a klienssel szemben. Több olyan eset is szerepel az összefoglalóban, amikor a pszichológus viszonyt kezdeményezett betegével. Azonban ennél is kirívóbb az eset, amikor a vád nyolc asszony állításán alapult, mely szerint a terápiás üléseken a szexuális problémák álltak középpontban, és a gyakorlatban is megvalósult a testi érintkezés. Az esetek többségében a pszichológus meghatározott időre történő felfüggesztése és rehabilitálása kielégítő megoldást jelentett.

A 7. *alapelv*ben a szakmai kapcsolatok szabályozására került sor. Ezalatt a kollégákkal, intézményekkel, szervezetekkel szembeni szakmai viselkedés alapjai értendők, beleértve a Társasággal és Bizottságaival történő együttműködést. Az Etikai Bizottsággal való

együttműködés elmulasztása a Társaságból való kizárást vonhatja maga után. Szintén súlyos megítélés alá esnek az olyan esetek is, amikor az egyik pszichológus nem veszi figyelembe kollégája írásbeli kéréseit, felszólításait, és a nem teljesítés mellett a válaszadás kötelességét is elmulasztja.

A *8. alapelv* részletezi az értékelési technikák alkalmazását, a pszichológiai tesztek felvételének előírt körülményeit és a teszteredmények felhasználását, illetve a tesztek felhasználóinak kerülnie kell minden olyan információ közzétételét, ami veszélyezteti a teszt további felhasználhatóságát. A teszt nyilvános forgalmazása esetén tájékoztató kézikönyvet kell csatolni, amelyben ki kell térni a célokra és alkalmazási területekre is. Egy esetben egy pszichológus olyan újságcikkben működött közre, ahol bemutattak hét Rorschach-táblát, a válaszok értelmezésével együtt. A vizsgálat során kiderült, hogy az újságíró kijátszott bizonyos helyzeteket. Nem született elmarasztaló vélemény, mert a pszichológus minden erőfeszítést megtett a nemkívánatos helyzet helyesbítésére. Egy másik esetben egy rajztesztről jelentek meg információk egy hetilapban. Ebben az esetben is megállapításra került, hogy a tesztanyagok publikálása óhatatlanul szakszerűtlen önértékelésekhez vezet, valamint a jövőbeni használatra alkalmatlanná teszi az anyagot.

A *9. alapelv* rendelkezik a kutatási tevékenység végzéséről. Fontos szempont, hogy a kutatásnak hozzá kell járulnia a tudomány fejlődéséhez, a kutatásban résztvevő személyek emberi jogait tiszteletben kell tartani, figyelembe kell venni az etikai normákat. Védni kell a személyeket az ártalmaktól, a nem kívánt következményektől. Az idézett esetben egy hallgató kifogásolta a csoportvizsgálatot, amiben részt vett, mivel az félrevezető volt. A vizsgálat kiderítette, hogy a túlzott stressz-reakcióval reagált az adott szituációban, bár a kísérlet jól volt megszervezve. Ebben az esetben az EB nem alkotott elmarasztaló véleményt.

A magyar szabályozás

Magyarországon a pszichológusokat két egyesület, a Magyar Pszichológiai Társaság (MPT) és a Magyar Pszichológusok Érdekvédelmi Egyesülete (MPÉE) tömöríti. Ezek létrehozta egy közös szervet, az Etikai Bizottságot (EB). Az EB SZMSZ-e szerint az EB az MPT és az MPÉE között létrejött megállapodás alapján működő olyan szakmavédelmi szervezet, amely elősegíti, hogy a pszichológusok magatartása megfeleljen az írott és íratlan szakmai és erkölcsi normáknak. Ez a szerv bírálja el az etikai ügyeket. Az SZMSZ 8. oldalának 3.12 pontja szerint „a másodfokú határozat ellen az eljárás alá vont pszichológus, illetve képviselője és az MPT, illetve az MPÉE elnöke a kézbesítéstől számított 30 napon belül a közigazgatási perekre irányadó szabályok szerint bírósághoz fordulhat. A perre a

Fővárosi Bíróság illetékes”. Egy megkérdezett ügyvéd szerint ez a szabály helytelen. Egy ilyen szabályzat ugyanis nem ad lehetőséget arra, hogy közigazgatási pert lehessen a döntéssel szemben kezdeményezni, a Pp. 324. § (2) bekezdése ugyanis tételesen meghatározza azokat a döntéseket, amelyek felülvizsgálata iránt közigazgatási per indítható. Ilyenek többek között bizonyos szervezetek olyan döntései, amelyek felülvizsgálatára a törvény értelmében a közigazgatási perek szabályai szerint lehetőség van. Ide tartozna az EB döntése, de csak akkor, ha a törvény ezt kimondaná, ahogy teszi például az ügyvédek vagy orvosok esetében. Így értelmezve, közigazgatási pert nem lehet ilyen határozatokkal szemben indítani, akkor sem, ha az SZMSZ ezt mondja. Ugyanakkor ez nem jelenti a bírói út kizártságát, tekintve, hogy az EB az egyesületek szerveként funkcionál. Az egyesületek pedig társadalmi szervezetek, amelyekről szóló törvény 10. § (1) bekezdése értelmében a bírósági út a döntés felülvizsgálatára a Pp. Általános szabályai szerint nyitva áll. Ennek megfelelően tehát az EB döntéseivel szemben lehetőség van bírósághoz fordulni, de nem a Pp. Közigazgatási perekre vonatkozó szabályai szerint. Legalább is az elmondottak alapján.

A Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe (SZEK) alapelvei

A pszichológus etika általános alapelveit és szabályait nem részletezem. Csak felsorolva az alapelveket: Az emberi méltóság tisztelete, Elkötelezettség és felelősség, Feddhetetlenség, Szakszerűség, Segíteni akarás.

A SZEK általános szabályai: 1. A pszichológusi tevékenység gyakorlására való jogosultság, 2. Elkötelezettség és felelősség, 3. A szakszerűség követelményei (szakmai kompetencia), 4. A klienssel való kapcsolat, 5. Titoktartási kötelezettség, 6. Kutatásetikai alapelvek, 7. Közlés, publikálás, 8. Nyilvános szereplés és hirdetések, 9. Az etikai kérdések kezelése. A szabályozott kérdések ugyanazokat a területeket fedik le, mint az APA által felállított normák, eltérés csak a felsorolás sorrendjében mutatkozik.

Felhasznált irodalom

Komlósi A., Séra L. (szerk.) (1985). Szemelvények a pszichológus etikához. Egységes jegyzet, ELTE BTK, Tankönyvkiadó, Etikai alapelvek, esetpéldák, 148-170, (2) 273-285

A Magyar Pszichológiai Társaság és a Magyar Pszichológusok Érdekvédelmi Egyesülete Etikai Bizottságának Szervezeti és Működési Szabályzata (Statútum). Budapest: 2002. június 24.

Magyar Pszichológiai Társaság – Magyar Pszichológusok Érdekvédelmi Egyesülete –
Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe. Budapest: 2004. május 15.